

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра фінансів

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Фіскальне та митне адміністрування»
з теми:
**«ФІСКАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ НЕПРЯМОГО
ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ»**

Виконавець:

студентка факультету фінансів
та банківської справи
Смирнова А. С.

Науковий керівник:

к.е.н., доцент кафедри фінансів
Луценко І.С

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. У сучасній податковій системі України вагоме місце займає непряме оподаткування, яке є головним джерелом наповнення державного бюджету, а також інструментом впливу на суспільне виробництво. Найбільші доходи Україні приносять саме непрямі податки, які характеризуються стійкими надходженнями.

В інтересах держави є збільшення її доходів, значною мірою шляхом підвищення ставок непрямих податків з одного боку та недопущенням різкого зростання податкового навантаження на споживання, з іншого боку, оскільки при підвищенні податкового навантаження на економіку країни відбувається зниження платоспроможності споживачів, зменшення споживання на ринку товарів і послуг та, зрештою, зменшення сплачуваних сум непрямих податків. Непряме оподаткування в сучасних умовах повинне стимулювати економічний розвиток країни, сприяти створенню умов для залучення інвестицій, розвитку приватного бізнесу, сприяти зниженню податкового тягаря, отриманню сталих доходів до Державного бюджету тощо.

Свої праці присвятили теоретико-методичним засадам системи непрямого оподаткування як зарубіжні, так і вітчизняні вчені. Серед зарубіжних варто виділити: Ш. Бланкарта, А. Вагнера, К. Вікселя, Дж. Гелбрейта, Дж. Кейнса, Е. Кларка, А. Лаффера, Д. Рікардо, П. Самуельсона, А. Сміта та ін. Дослідженню проблематичного оподаткування в Україні присвятили наукові дослідження такі вітчизняні вчені, як: В. Л. Андрущенко, О. Д. Василик, В. П. Вишневський, Ю. Б. Іванова, І. О. Луніна, І. С. Луценко, І. О. Лютий, А. М. Соколовський, С. І. Юрій та ін. Зазначені науковці досліджують регулюючі аспекти та проблематику непрямого оподаткування, а також пропонують шляхи вдосконалення механізму його справляння.

Про актуальність кваліфікаційної роботи, незважаючи на значні добутки вчених у цій сфері та з урахуванням проведення реформ в Україні, свідчать невирішені питання щодо вдосконалення податкової системи загалом і системи непрямого оподаткування – податку на додану вартість та акцизного податку як складової її частини. Зазначена проблематика потребує подальших поглиблених досліджень для реформування системи оподаткування непрямих податків, що, зокрема, забезпечить створення сприятливих умов для ведення бізнесу, здійснення інновацій, зростання споживчого попиту на внутрішньому ринку за одночасного динамічного збільшення сукупних податкових надходжень до усіх рівнів бюджетів і державних цільових фондів. Це обумовило визначення мети, завдань, об'єкту і предмету дослідження роботи.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Мета кваліфікаційної роботи узагальнення теоретичних засад непрямого та надання практичних рекомендацій щодо його вдосконалення в напрямках посилення фіскальної

ефективності та регулюючого потенціалу. Для досягнення визначеної мети необхідно виконати наступні завдання:

- розглянути сутність, призначення та види непрямих податків;
- дослідити передумови виникнення і розвитку непрямого оподаткування;
- сформулювати принципи та особливості справляння непрямих податків;
- здійснити моніторинг надходжень від непрямих податків до бюджетів України;
- оцінити фіскальну ефективність непрямого оподаткування;
- проаналізувати світовий досвід непрямого оподаткування та визначити можливість його імплементації в українську практику;
- дослідити проблемні аспекти непрямого оподаткування в Україні на нинішньому етапі розвитку економіки;
- визначити шляхи удосконалення непрямого оподаткування в Україні;
- спрогнозувати надходження непрямих податків до бюджету України.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є система непрямого оподаткування, зокрема механізми адміністрування непрямих податків.

Предметом кваліфікаційної роботи є теоретичні, методичні та прикладні аспекти фіскальної ефективності непрямого оподаткування в Україні.

Методи дослідження кваліфікаційної роботи. Для вирішення поставлених у роботі завдань було використано інструментарій таких загальнонаукових та спеціальних методів: історичний метод – для дослідження історичного розвитку непрямого оподаткування; статистико-економічні методи – для оцінки фіскального значення непрямих податків у структурі фіскальних доходів бюджету/у доходах Зведеного бюджету; метод прогнозування – для виявлення очікуваних наслідків реформування системи непрямого оподаткування України; метод порівняння – при вивченні зарубіжного досвіду застосування стимулюючих інструментів оподаткування та шляхів удосконалення адміністрування податку на додану вартість, мита та акцизного податку; аналітичний метод - при розгляді динаміки надходжень непрямих податків за відповідний період; метод кореляційно-регресійного аналізу – для здійснення прогнозу надходження ПДВ, мита та акцизного податку до бюджету на 2020 – 2021 рр. та встановлення зв'язку між обсягами надходження податків та розміром ВВП; абстрактно-логічний метод – при формулюванні висновків.

Особистий внесок. Наукові положення, висновки і пропозиції дослідження, які виносяться на захист, одержані автором самостійно.

Інформаційною базою кваліфікаційної роботи стали законодавство України, зокрема, Податковий Кодекс України, Митний кодекс України та інші законодавчі та нормативні акти; наукова література та електронні ресурси з питань непрямого оподаткування, офіційні звіти Державної

казначейської служби України, Державної служби статистики України, Державної фіскальної служби; статистичні дані Європейського Союзу.

Науковою новизною отриманих результатів є теоретичне обґрунтування та практичне вирішення сукупності завдань пов'язаних із удосконаленням непрямого оподаткування. Більш повно теоретичні та практичні здобутки кваліфікаційної роботи, що визначають її наукову новизну полягають у наступному:

- набули подальшого розвитку напрями удосконалення системи непрямого оподаткування, які враховують інтеграційні процеси в Україні;
- набули подальшого розвитку оцінювання фіскальної ефективності та регулюючого потенціалу непрямих податків.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що представлені напрями удосконалення можуть бути використані в роботі Податкової та Митної служб України при розробці нормативно-правових актів, у роботі науково-дослідних установ та навчальному процесі.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 141 сторінку друкованого тексту, містить 42 таблиці, 38 рисунків. Список використаних джерел нараховує 97 найменування та займає 12 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні основи непрямого оподаткування**» досліджено сутність непрямого оподаткування та визначено види та роль непрямих податків у національній економіці країни; висвітлено ретроспективу розвитку непрямого оподаткування.

У другому розділі «**Оцінювання фіскальної ефективності непрямого оподаткування в Україні**» визначені критерії оцінювання фіскальної ефективності непрямого оподаткування; проведено моніторинг фіскальної ефективності непрямих податків в Україні; оцінене ний вплив непрямого оподаткування на реальний сектор економіки.

У третьому розділі «**Шляхи вдосконалення непрямого оподаткування в Україні**» узагальнено практику справляння непрямих податків у країнах-членах Європейського Союзу та можливості її адаптації в українську практику; запропоновано пріоритетні напрями удосконалення непрямого оподаткування в Україні; спрогнозовані надходження непрямих податків до бюджету України.

ВИСНОВКИ

1. У результаті дослідження сутності непрямого оподаткування було встановлено, що головними аспектами податків є їх вплив на економіку та соціальну сферу. Попри це, основною суперечністю податкової політики є пошук балансу між економічною ефективністю та соціальною справедливістю. Визначено, що на сучасному етапі розвитку оподаткування в

Україні існують такі форми непрямих податків: акцизний податок, податок на додану вартість та мито. Економічна сутність податку на додану вартість полягає в сплаті його продавцем (виробником, постачальником) товарів або послуг з тієї частини вартості, яку він додає до вартості своїх товарів або послуг до стадії реалізації. Сутність акцизного податку полягає в оподаткуванні товарів, які наносять шкоду споживачам або навколишньому середовищу, які є предметом розкоші, виробництво яких має високий рівень рентабельності або виробництво товарів, які знаходяться під контролем держави задля недопущення їх фальсифікації. Сутність мита полягає в створенні рівних умов для зарубіжних та вітчизняних товаровиробників та в формуванні оптимального обсягу та ефективної структури експорту та імпорту.

2. Досліджуючи історію розвитку непрямих податків встановлено, що перші історичні згадки про саме ці податки з'явилися ще за часів Стародавнього Єгипту, Греції та Риму та продовжили своє існування у середньовічній Європі й у новітній часах. В Україні ж непряме оподаткування вже набуло сучасних ознак та видів. Загалом весь період становлення непрямих податків на території України пов'язаний зі становленням податкової системи та характеризується сьома періодами розвитку, а саме: перший період (IX – XIII ст.) – податкова система Київської Русі; другий період (поч. XIV ст. – середина XVII ст.) – податкова система Литовсько-Польської доби; третій період (1648 – 1654 рр.) – податкова система Козацької держави; четвертий період (середина XVI ст. – початок XX ст.) – Московсько-Російська податкова система; п'ятий період (1917 – 1991 рр.) – податкова система за часів Радянської влади; шостий (1991 – 2011 рр.) – становлення податкової системи України; сьомий (2011 р. – сьогодні) – модернізація податкової системи України.

3. У результаті дослідження був розглянутий механізм справляння непрямих податків. Механізм справляння податків формується завдяки тим чи іншим податковим інструментам, які закріплені в податковому законодавстві. Процес стягнення непрямих податків суттєво відрізняється від стягнення прямих податків. Непряме оподаткування передбачає низку додаткових процедур, зокрема в механізмі обліку платників, подання звітності, надання преференцій, створення акцизних складів, маркування підакцизної продукції тощо. Наявність вищенаведених процедур дещо ускладнює процеси адміністрування та стягнення непрямих податків, проте вони є обов'язковими задля контролю над сплатою податків.

4. У результаті проведення моніторингу фіскальної ефективності непрямих податків було встановлено, що вони є фіскально-ефективними і це підтверджується досить великою питомою вагою непрямих податків у податкових надходженнях Зведеного бюджету України – 66,54% у 2019 році. Крім того, фіскальну значимість непрямих податків підтверджує концентрація їх у Державному бюджеті України та у ВВП. Так, у 2019 році питома вага ПДВ у доходах бюджету та у ВВП країни складає 37,9% та 9,5%,

питома вага акцизного податку становить 12,3% та 3,1%, питома вага мита – 3,0% та 0,7%. Отже, найбільш фіскально ефективним податком у структурі непрямих податків є податок на додану вартість. Так, за аналізований період обсяг надходжень з ПДВ щорічно зростає. Акцизний податок хоч і є одним з бюджетоутворюючих податків, проте його фіскальна ефективність з кожним роком зменшується, що говорить про неефективність податкового адміністрування. Найменша фіскальна ефективність притаманна миту.

5. Оцінюючи вплив непрямого оподаткування на реальний сектор було встановлено, що реальний сектор економіки представлений суб'єктами господарювання різних форм власності та організаційно-правових форм, які виробляють та реалізують товари, роботи та нефінансові послуги. Фактори впливу ПДВ на фінансово-господарську діяльність підприємства залежать від галузі діяльності підприємства, вироблених товарів та купівельної спроможності споживачів - збільшення ставок податку може негативно вплинути на діяльність підприємства через зріст розриву між податковим зобов'язанням та податковим кредитом. Дещо менший вплив на діяльність підприємства має акцизний податок та мито, так як податки входять до вартості основної частини продукції та сплачується покупцями. Таким чином, регулюючий потенціал непрямого оподаткування відображається через вплив непрямих податків на реальний сектор економіки відображається через підвищення цін; обмеження купівельної спроможності покупця; обмеження обсягу виробництва та реалізації продукції; нагромадження нереалізованих товарів; тимчасове відволікання оборотних коштів. Непряме оподаткування формує конкурентоспроможність продукції та поведінку суб'єктів господарювання, впливає на платоспроможність та фінансову стійкість товаровиробника або імпортера.

6. Порівнюючи досвід непрямого оподаткування в Європейському Союзі з практикою, що застосовується в Україні варто продовжувати податкову гармонізацію, яка стосується визначення платника податку, бази оподаткування, об'єкта оподаткування, ставок оподаткування, механізму стягнення податку тощо. Наразі реформування митного та податкового законодавства України щодо адаптації до вимог Європейського Союзу відбувається у складних умовах макроекономічної нестабільності нашої держави, значних політичних проблемах та у процесі відволікання значних фінансових ресурсів на подолання наслідків цих проблем.

7. Основними напрямками подальшого вдосконалення непрямого оподаткування в Україні є:

а) для податку на додану вартість:

- подальша гармонізація податку відповідно вимог Директиви Ради 2006/112/ЄС від 28.11.2006 року;
- диференціація ставок ПДВ, а саме введення підвищеної ставки на товари розкоші у розмірі 25%;
- удосконалення бюджетного відшкодування ПДВ;
- удосконалення процесів адміністрування ПДВ.

б) для акцизного податку:

- подальша адаптація податкового законодавства України щодо акцизного оподаткування до вимог Директив;
- зменшення обсягів контрабандної акцизної продукції;
- вдосконалення системи електронного адміністрування;
- скасування акцизного податку з роздрібного продажу підакцизної продукції.

в) для мита:

- посилення співробітництва між митними і прикордонними органами України й сусідніх держав;
- посилення контролю пільгового оподаткування, ліквідація митних пільг для низки лікарських препаратів, що не мають доведеної лікарської ефективності;
- вдосконалення системи управління ризиками;
- уніфікація митних ставок по окремим групам товарів;
- автоматизація процесів декларування.

8. Крім того, було прогнозовано надходження непрямих податків на 2020-2021 рр., де відповідних податків надійде у 2020 році 649,3 млрд. грн. Надходження ПДВ прогнозовано збільшаться на 20,4%, акцизний податок на 16%, а митні надходження на 13,3%. У 2021 році непрямі надходження виростуть на 11,1% та становитимуть 721,4 млрд. грн. Прогнозування непрямих податків здійснено за допомогою багатофакторних регресійних моделей. Статистичний аналіз цих моделей показав, що вони можуть бути використані для отримання прогнозу на майбутні часові періоди, оскільки моделі є адекватними.

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня магістра

Смирнної А. С.

«Фіскальна ефективність непрямого оподаткування в Україні»

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, 2020 рік

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

У роботі розкривається актуальність дослідження за обраним напрямом, ставиться проблема, мета і завдання дослідження, визначаються предмет та об'єкт дослідження.

У кваліфікаційній роботі розглядаються концептуальні засади непрямого оподаткування, а саме: висвітлюється сутність та визначається ретроспектива розвитку непрямих податків.

Проведено моніторинг фіскальної ефективності непрямих податків та прогнозовано їх надходження до державного бюджету України на 2020-2021 роки; виявлено їх вплив на реальний сектор економіки.

Розглянуто можливості податкової гармонізації вітчизняного законодавства у сфері непрямого оподаткування із податковим законодавством Європейського Союзу.

В процесі роботи зроблено висновки та пропозиції щодо перспективних напрямків вдосконалення непрямого оподаткування в Україні з метою забезпечення розвитку податкової системи.

Ключові слова: доходи державного бюджету, пряме оподаткування, податок на додану вартість, акцизний податок, мито, непрямі податки.

ANNOTATION

qualification work for a master's degree

Smyrnova A.

«Fiscal efficiency of indirect taxation in Ukraine»

Odessa National University of Economics

c. Odessa, 2020

Qualification work consists of an introduction, three sections, conclusions and a list of sources used.

The paper reveals the relevance of the study in the chosen direction, sets the problem, purpose and objectives of the study, determines the subject and object of the study.

The qualification work considers the conceptual principles of indirect taxation, namely: the essence is highlighted and a retrospective of the development of indirect taxes is determined.

The fiscal efficiency of indirect taxes was monitored and their receipts to the state budget of Ukraine for 2020-2021 were forecast; their influence on the real sector of the economy is revealed.

Possibilities of tax harmonization of domestic legislation in the field of indirect taxation with the tax legislation of the European Union are considered.

In the course of the work, conclusions and proposals were made on promising areas for improving indirect taxation in Ukraine in order to ensure the development of the tax system.

Key words: state budget revenues, indirect taxation, value added tax, excise tax, customs duties, indirect taxes.